

Ködképek egy könyvtáros múltjából (3)

A módszerről meg a tanról

Mai, divatos kifejezéssel élve, az „alapító atyák” emlékéhez, remélem – az elnevezés, ha nem tévedek, az intézmény profiljának megfogalmazása tekintetében Sallai Istvánt és Sebestyén Gézát illetheti –, nem leszek méltánytalan, ha azt állítom, hogy az intézmény létrehozatalakor a Könyvtártudományi és Módszertani Központnak eléggé rút és némileg kamuflázs-gyanús nevet választottak. Az elnevezést feltehetően a szovjet példa sejtetett nyomkövetése is befolyásolhatta (lévén, hogy a minta csak a „bibliothekovegyenyije, metodologija” lehetett). Azt meg ezek a komoly emberek nem is sejtették, hogy a név rövidített változata (KMK) mennyi szakmai ironiára fog alkalmat adni. Ugyanis a „káemká” a „közveszélyes munkakerülésnek” volt az akkoriban – széles körben ismert – rövidítése, melyet az utcalányok hivatalos (fedő)neveként is alkalmazott a hatóság. Így aztán a könyvtári „káemkások” könnyen lehettek élcek céltáblái az oldottabb légkörű könyvtárosi együttlétekkor...

Bár a szaksajtóban időközönként viták (tábor)tüzei lobbantak fel a „könyvtártudomány” mivoltáról, a „módszertan”-t vitára se méltatták, meglehet, abból adódóan, hogy ez még ennél is bonyolultabb és – elasztikus jelentéstartalmát tekintve – még bajosabban definiálható fogalom volt. A kor könyvtári életének evidenciáihoz tartozott mégis, hiszen a „módszertan szelleme” mélyen átjárta a közintézményi struktúrákat. Az igazsághoz és a méltányossághoz persze hozzátartozik, hogy megemlítsük azt a könyvtártörténeti mozzanatot, hogy a közművelődési könyvtárak rendszerének országos kiépítésekor az alapvető könyvtári módszereket, mondhatni technológiákat a szakmailag avatott, képzett könyvtárosoknak kellett kialakítani, sztenderdizálni és megtanítani – a leltározástól a betűrendbe soroláson át a tájékoztatás alapjaitig... Elég talán arra emlékeztetni, hogy például egy városi, járási, megyei könyvtári „módszertanosainak”, azaz a hálózat könyvtáraival törődőknek akkoriban ezernyi dolgot kellett rutinszerűen tudniuk. És ezeket dinamikusan, a terep igényének megfelelően alkalmazniuk. Statisztikákat készíteni. Könyvheti programokat, továbbképzéseket szervezni. Adott esetben a kisközségi falusi könyvtár olajkályhájában befűteni. Az állományellenőrzésben segédkezni. Sokszor: könyvtárat költöztetni. De az is a kurrens dolgaik közé tartozott, hogy a tanácselnököt vagy a titkárt is meg kellett győzniük a helyi könyvtári szolgáltatás fontosságáról – rámutatva a szocialista kultúrához méltóbb helyi állapotok perspektíváira... Az egyik helyiségben egy pedagógust, másutt egy, a könyvekhez, az olvasáshoz vonzó helybeli asszonyt rábeszéltnie, hogy – az állomány átadása után – jelképes tiszteletdíjért, netán társadalmi munkában vállalja el hetente pár órára a könyvtárosságot. Aztán arra instruálni az illetőt, hogy ha időben kinyitott, télen befűtött a

könyvtárban, szerezen is be könyveket, lapokat, sőt némi rendet is tartson a polcon. (Ezek tekinthetők a minőségbiztosítás korai, mondhatni prenatális formáinak.) Valami hasonló volt az „országos” módszertanosság is, szervező, oktató, cikkíró, konferenciázó, szakfelügyeleti párbeszédés szerepek változó összetételeként.

A múlt felgomolygó „ködképei” miatt sokszor ébred az emlékeket idézőben zavar... Az új ezredév friss perspektívájából az akkori idők képeire, fogalmaira, ambícióira visszarévedve hogyan is lehetne a nosztalgia hamis széljárását meg az irónia, netán a szarkasztikusság bántó szúrósságát egyaránt elkerülni? Igaz, több évtized távlatából visszapillantva némileg úgy vagyunk e szakmai „hajdanvoltokkal”, miként gyermek- és ifjúkora dolgaihoz viszonyul az ember: sok esetben meg is mosolyogja egykori önmagát, akit azonban meg mégsem tagadhat, hiszen az esendő és ma már röhejes vonások együtt ébrednek fel az akkoriban tisztának tartott ambíciók emlékeivel.

Ha már ez a szó: „tisztá”, felmerült, aligha mellőzhető a „fél egészség” problémája. Pláne ha a mai dohányzásmentesített könyvtári világból kandikál vissza valaki. Uramisten, hogy mi füst gomolygott a KMK (kívülről is szürkén füstszínű) épületének falai között! Elszívott Kossuthok, Tervek, Symphoniák, Fecskék csikkhegyei halmozódtak egy-egy feszítettebb munkanap alkonyatba hajló órái felé a hamutartókban. (A mai „antinikotinisták” elődjei, a nemdohányzók voltak e kor mártírológiáinak is mondható szentjei – Vargha Balázs, Urbán László, sőt Papp István is megadó kisebbségi türelemmel viselték el az ártalmas légteret.) A szürkés felleg még inkább megsűrűsödött egy-egy tervtanulmány, jelentés, munkaanyag határidejének ijesztő közeledésével; nagyobb konferenciák előtti izgatott napokon; az Új Könyveknél meg például rendszeresen: a lapzártát közvetlenül megelőző napokban, órákban. Mintha a kor és a munka megannyi feszültségét e tömény, kesernyés füstgomollyal szerette volna e sok-sok értelmiségi a magasabb szférákba át- és fellengetni. Pedig csupán, mi tagadás, a kor sötét vonásaival egybemosódva igencsak sok-sok kátrány ülepedett folyamatosan a szívekre és a tüdőkre... Itt érdemes talán felidézni Szilágyi Tibort, a könyvtári szakma és a műfordítás kiváló intellektusú egyéniségét, kollégámat, barátomat az „Új Könyvek”-nél. Mégpedig abban a gyakori pillanatban amikor „agyarára kapja” a szipkába illesztett füstszűrő nélküli klasszikus Symphoniát. És ezzel együtt mindjárt eszembe jutnak a ritka, de parázs szakmai (vagy politikai, ha úgy tetszik: szakmapolitikai) viták, a pro és kontra érvek cikázásai, melyben ő képvisel egy markáns álláspontot. Vagy hallani vélem annak a kis ódon, német gyártmányú táskafűtőgépnél a finom kopogását, amelynek klaviatúráján – szemüvegén át olykor fel-felvillantva tekintetét – Szilágyi szinte zenészi módjára pergette ujjait a soros orvosi, mezőgazdasági vagy természettudományi művek recenzióit és annotációit szövegezve. (A kutya se törődött a szókimondó, néha „brüszk” tónusú ember remek tehetségével. Ám az iménti hasonlat mégse véletlen: Szilágyi eredetileg zongoristának készült, és saját kedvére otthon olykor, szinte titokban klasszikusokat játszott a zongoráján.)

Az egykori valóságnak megfelelően Szilágyi Tibortól (ebben az emlékképben is) pár méterre van Fodor András szerkesztőségi asztala. A költő–szerkesztő (évtizedeken át) ez előtt ülve eregeti finomabb és kecses kézmozdulattal tartott cigarettájából a füstöt – az asztalán tornyosuló friss verses- és prózakötetek fölé hajolva, kalligrafált sorokat illesztve a kötetekbe (rajtuk gonddal, megfontoltan

felróva a választott és felkérendő recenzorok neve). A telefonhoz megy, intézkedik... Ám hamarosan abba is hagyja ezt – vendége érkezik. Ezek között időnként neves emberek is akadnak (pl. Kormos István, Domokos Mátyás, Tüskés Tibor, de többségükben fiatal, (mondjuk) vidéki költők (sok esetben egyúttal könyvtárosok), akiknek figyelmesen, odaadón elolvasott verskéziratai fölé hajolnak ilyenkor együtt; és okos tanácsokkal, szellemi útravalóval feltarisznyázva távoznak a poéták, András pedig mindig kikíséri őket...

Ám tévedjünk most föl egy futó vizitre – a hatvanas-hetvenes évek fordulójának tájára képzelve magunkat – a KMK második emeleti „szakkönyvtári osztály”-ára. Mely egy kis függőfolyosóról nyílik, és ablakai az inkább „lichthófra”, mintsem udvarra emlékeztető szürke beltérre meg málló tűzfalakra néznek. Itt Sárdy Péter és Cholnoky Győző ül a félhomályban, és mihamar Bereczky László is előkerül. Az utóbbi a szakkönyvtárból jön; hatalmas paksaméta a hóna alatt, a világ valamennyi – könyvtárilag mérvadó – országa egyetemi és főiskolai könyvtári normatívájának szemléjét állította ő nemrégiben össze. Most, talán – a kéziratleadás előtt – pár jegyzetet kontrollált még egyszer a félemeleti szakkönyvtárban. Az osztályon Sárdy Péter és Cholnoky Győző egy „ős-számítógép” előtt ül – ez a nagy piros számokat kijelző, számomra felettébb rejtélyes masina – és valami információs „quotiens” (avagy konstans) mibenlétéről és határértékeiről konzultálnak (az egyik a matematikai a másik a közgazdász tudományával hozza az adalék-érveket). „Hogy aztán ebben mi a könyvtártudomány és a módszertan, eme gépi buherában?” – merülhet fel esetleg akkoriban egy rosszmájú avagy irigy, más osztályhoz tartozó kollégában. Ezt persze az illető fennhangon nem merné kimondani, hiszen tudja, hogy ezek az okos fiúk pár keresetlen és pikírt szóval átterelnék a szót az Állománygyarapítási Osztály „új könyvek”-nek álcázott szöveggyártására...

Mi volt tehát a módszer, a tan, azaz a módszertan akkoriban, mi a – a kulturális felsőségekben gyanút ébresztő, a terepen dolgozóktól meg olyannyira elvárt – Múzeum utcai „tudomány”? Nehéz erre még ma is egyértelmű választ adni, hiszen ahány karakteres személy dolgozott a KMK-ban, e fogalmaknak megannyi személyi változata alakult ki. Bereczky Éva a könyvtári címleírás vagy a katalógus-építés, besorolás kérdéseiben egy könyvtári theológus hitével nem igen ismert el kihágást, eltérést az igaz és üdvözítő módszertől. Vargha Balázs meg a kreatív, játékos foglalkozások egy-igaz-hitére tanította és bujtogatta a gyermekkönyvtárosokat. Azt hiszem, a KMK-ban a módszertanról a legbölcsebb (pedig felületén véve: a legcinikusabbnak látszó) formulát egy kávézás közbeni beszélgetésben Sallaitól hallottam. Egy darabig csöndben hallgatta a vitát az „így kell-e avagy amúgy?” valamelyik változatáról. Aztán megszólalt, fehéren szürkélő bajsza alatt valami pajkos mosollyal. „Tudjátok, minden módszer – végül is – jó, csak csinálni kell. Folyamatosan és rendszeren.” – mondta. *Sapientia sat*, mondták egykor az ilyesmire a latinos műveltségű emberek. Ám azt hiszem, nem is a műveltség itt a fontos, hanem a belátó bölcsesség meg a dolgokat lényege szerint szemlélni képes emberség. (Ha egyszer nosztalgikusan ellágyulok, azt mondom majd: az, amihez nem csupán az ész, de a szív is szekundál.)

Fogarassy Miklós